

LUNDS
UNIVERSITET

Bilden av kvinnors läsning under trehundra år

Martina Nobel
BBH K02

Lunds Universitet
Kandidatuppsats i bokhistoria
Avdelningen för bokhistoria
Institutionen för kulturvetenskaper
Handledare: Henrik Horstboll
Examinator: Kristina Lundblad
2017-06-02

Innehållsförteckning

Abstract.....	s.3
Inledning.....	s.3
Syfte, frågeställning.....	s.4
Metod, teori och tidigare forskning.....	s.4
Material.....	s.5
1700-talet.....	s.6
1800-talet.....	s.10
1900-talet.....	s.13
Läsesalonger.....	s.15
Stockholm Läsesalong för Damer.....	s.16
Malmö Kvinnliga Klubb & Läsesällskap...s.	s.20
Sammanfattning och diskussion.....	s.22
Litteraturförteckning.....	s.24
Bilaga	

Abstract

Med denna uppsats hoppas jag kunna bidra till ökad kunskap om kvinnors läsning under 1700-, 1800- och 1900-talen. Jag har undersökt varför och på vilket sätt som kvinnors läsning skiljer sig åt när det kommer till läsning av romaner samt hur kvinnor har läst och fått tag på böcker under historiens gång. Uppsatsen handlar även om Stockholms Läsesalong för damer och Malmö Kvinnliga Klubb & Läsesällskap i relation till kvinnors läsning under dessa trehundra år.

En induktiv metod har använts utifrån en katalog innehållande de böcker som fanns i Stockholms Läsesalong för damer. En avgränsad mängd data har samlats in utifrån katalogen och analyserats för att sedan göra en slutsats utifrån resultatet. I läsesalongen fanns, enligt den begränsade undersökningen, flest böcker inom facklitteratur.

För att få reda på vilka som är medlemmar i Malmö Kvinnliga Klubb & Läsesällskap samt få information om aktiviteter i klubben har jag haft kontakt med klubbens ordförande. Klubben anordnar bokcirkel och klubbafstnar. Medlemmarna är lojala. Under åren har klubben fått färre och färre medlemmar.

Jag har kommit fram till att kvinnors läsning såg olika ut beroende på den samhällsklass de tillhörde. Kvinnor som kom från högre samhällsklasser hade möjlighet att läsa fler romaner än kvinnor som kom från lägre samhällsklasser.

Inledning

Som vi vet har det funnits, och finns än idag, stora skillnader när det kommer till rättigheter, möjligheter och skyldigheter mellan män och kvinnor. Utvecklingen i Sverige går framåt och det kan vara svårt att förstå att Sverige inte var en demokrati förrän år 1919. Det var under det nämnda årtalet som kvinnor fick rösträtt i Sverige.

Att det inte har varit, och fortfarande inte är, jämställt mellan män och kvinnor märks på många olika sätt, bland annat när det kommer till att läsa böcker. Många kvinnor har inte haft råd eller tid till att läsa. En del har inte heller fått möjligheten på grund av att de varit analfabeter. För kvinnor har romanen varit en av den mest populära genren. Dock fick kvinnor inte läsa sina romaner i fred. Romanen som litteraturform kritiserades hårt av män under 1700-talet.

Många kvinnor har dock kämpat hårt för att få ta del av böcker. Om det inte har funnits möjlighet att köpa böcker har kvinnor kunnat låna de från vänner eller bekanta (inte från bibliotek då biblioteken tog ut en hög avgift). Om en kvinna inte kunnat läsa har hon kunnat ta del av högläsning. Om tid varit en bristvara har kvinnor kunnat utföra hushållsarbete medan

mannen i hushållet haft högläsning. En strid och kamp för att få del av böcker. En dåtida kamp som många av oss idag tar för given.

Syfte

Syftet med den här uppsatsen är att ta reda på hur kvinnor har tagit del av romaner under 1700-, 1800- och 1900-talen. För att kunna besvara frågan ges en bakgrund över romanen som genre under dessa tre hundra år, kritik mot romanen som genre diskuteras samt kvinnors läsning ur ett klassperspektiv. Läsning av romaner har sett olika ut beroende på vilken klasstillhörighet kvinnor tillhört samt beroende på vilket århundrande som kvinnorna levt. Syftet med uppsatsen är även att undersöka ett läsesällskap under 1800-talet och ett under 1900-talet. De två läsesällskap som har undersökts är Stockholms Läsesalong för damer och Malmö Kvinnliga Klubb & Läsesällskap (fortfarande aktivt).

Frågeställning

- Vad är bilden av kvinnors läsning av romaner under 1700-, 1800-, och 1900-talen? Varför och på vilket sätt skiljer sig kvinnors läsning av romaner? Hur har kvinnor läst och fått tag på böcker?
- Vad fanns det för böcker i Stockholms Läsesalong för damer? Vilka var medlemmarna? Varför grundades läsesalongen?
- Vilka är medlemmar i Malmö Kvinnliga Klubb & Läsesällskap? Varför grundades läsesällskapet? Hur länge har klubben funnits, hur många medlemmar har klubben och vad har de för aktiviteter?

Metod, teori och tidigare forskning

Utifrån ett genre-, genus- och klassperspektiv undersöks kvinnors läsning av romaner under 1700-, 1800- och 1900-talen i Sverige. Uppsatsen avgränsas även utifrån ett geografiskt perspektiv till Sverige.

Genusperspektivet avgränsas till kvinnor. När det kommer till klass undersöks på vilket sätt kvinnor har tagit del av böcker beroende på vilken samhällsklass de tillhört. De begrepp som används är: arbetarklass, medelklass och överklass. Genre har avgränsats till romaner eftersom det skulle vara för brett att studera och analysera kvinnors läsning inom samtliga

genrer. Romanen har många underkategorier: ”skräckromaner”, ”rövarromaner”, ”romantiska romaner” med fler - men romaner diskuteras alltså i sin helhet.

En induktiv metod har använts utifrån en katalog innehållande de böcker som fanns i Stockholms Läsesalong för damer. En avgränsad del data har samlats in utifrån katalogen, analyserats för att sedan kunna göra en slutsats utifrån resultatet.

Metoder inom den bokhistoriska forskningen är många. Uppsatsen utgår från ett litteratursociologiskt perspektiv. Undersökningen är byggd utifrån ett samspel mellan romaner och vårt samhälle. Ett idéhistoriskt perspektiv har även använts för att förstå människors åsikter och handlingar.

En teoretisk ram för uppsatsen görs genom Reinhard Wittmanns text *Was there a Reading Revolution at the End of the Eighteenth Century?* i *A History of Reading in the West* från 1999 av Guglielmo Cavallo och Roger Chartier. I texten skriver Reinhard Wittmann om revolutionen av läsning i slutet av 1700-talet i Europa. Inspiration till teorin har hämtats från Martyn Lyons och hans text *New Readers in the Nineteenth Century: Women, Children, Workers* i samma bok. I Martyn Lyons finns många exempel och konkreta fakta som ger en förståelse för genus och klass under 1900-talet.

Material

Materialet för den här uppsatsen bygger på redan befintlig forskning samt en undersökning utav en katalog tillhörande Stockholms Läsesalong för damer. Mycket information till uppsatsen har använts från Margareta Björkmans doktorsavhandling från 1998 *Läsarnas nöje: Kommersiella lånbibliotek i Stockholm 1783-1809*. Margareta Björkman tar bland annat upp det förakt och den hårda debatt som pågick vad gäller kvinnors läsning av romaner under 1700-talet. Den dåtida debatten handlade främst om den inverkan som romanen ansågs ha på läsare.

Bibliotekshistorikern Åke Åbergs tar bland annat upp läsning utifrån ett klassperspektiv i *Böcker, bibliotek, läsning* och i ”Folket läste” i *Den svenska boken 500 år* från 1983. Åke Åbergs texter har bidragit till kunskap om läsning utifrån ett klassperspektiv och har därmed varit till användning för uppsatsen.

När det kommer till Malmö Kvinnliga Klubb & Läsesällskap har material använts utifrån läsesällskapets hemsida, haft en mejlkontakt med företaget och använt mig utav två böcker.

En kvalitativ analys har utförts utifrån Stockholms Läsesalong för damer. Analysen har gjorts utifrån en katalog där det framgår vilka böcker som fanns i salongens egna bibliotek. Ett bibliotek som fanns i hus som själva salongen. Det finns flera kataloger men den katalog

som analysen bygger på är den senaste: *Katalog öfver Stockholms läsesalong böcker och tidskrifter: 1894*. I katalogen står författarnamn, titlar och utgivningsdatum i alfabetisk ordning efter efternamn (ofta enbart efternamn). Det framgår inte vilka genrer titlarna tillhör såvida det inte framgår i titeln. Om genre inte framgår i titeln har Libris använts som verktyg för att ta reda på den informationen. Om titeln inte funnits i Libris har google använts. I vissa fall har inte titeln gått att få fram och då har genren skrivits ut som ett frågetecken. En bråkdel av katalogen har undersökts, efternamn som börjat på A och B. Katalogen består av 160 sidor.

1700-talet

Romanen under 1700-talet

Romaner var en mycket populär genre bland kvinnor under 1700-talet. En anledning till detta kan ha berott på att romaner som gavs ut under 1700-talet generellt sett var lättlästa. Eftersom skolgång inte var en självklarhet under 1700-talet hade därmed kvinnor större möjlighet till att läsa lättlästa romaner än till exempel allmän facklitteratur eftersom det senare krävde förkunskaper och svårare ordval i form av terminologi.¹

Karaktärer, miljöer och beteenden i romaner under 1700-talet anpassades efter den tidens sedvänjor. De vanligaste teman var: individualism, realism och originalitet. Individerna och miljöerna i romanerna var ofta noggrant beskrivna och kändes därmed trovärdiga.² Många författare började använda vanligt förekommande för- och efternamn, platser och många dialoger. Det blev likaså vanligt att börja skriva i dagboksform och att använda jag-form. Innehåll av starka känslor, andlighet och fantasi var likaså vanligt förekommande. Romaner som var skrivna med dessa parametrar kändes realistiska även om det i själva verket var fiktion. Även om människor fortfarande trodde på Gud och ville ha kvar kyrkan började folk mer och mer tro på själva individen. 1700-talets medelklass största intresse var berättelser om människor, platser och händelser där läsarna kunde känna igen sig. Läsarna föredrog att kunna relatera till det författaren skrev om.³ Romaner skildrar ofta människors problem och svårigheter.⁴

Innan 1700-talet läste många människor långsamt, få böcker och ofta samma böcker om och om igen. Under upplysningen blev folket bildade och började med extensiv läsning.

¹ Margareta Björkman, *Läsarnas nöje: Kommersiella lånbibliotek i Stockholm 1783-1809*, Doktorsavhandling, Uppsala universitet, 1992, s.343.

² Ian Watt, *The rise of the novel: studies in Defoe, Richardson and Fielding*, Hogarth, London, 1987, s.9-30.

³ Ibid., s.60-78.

⁴ Fredrik Böök, *Romanens och prosaberättelsens historia i Sverige intill 1809*, Albert Bonniers förlag, Stockholm, 1907, s.291.

Bildade människor var ofta nyfikna och sökte efter nya läsoplevelser, erfarenheter och mer fakta.⁵

Kritik mot romaner och kvinnor under 1700-talet

Romaner ansågs vara ohälsosam och passiviserande och kunde få kvinnor att bli orealistiska, drömska och till och med inkapabla till att leva.⁶ Genren ansågs inte ge någon kunskap utan var enbart av underhållande syfte. Det här var en utav anledningarna till att romaner inte tycktes tillfredsställa samhällsnormen (en norm som handlade om att bilda sig). Romanen fick bland annat kritik för att ge en falsk bild av världen och verkligheten samt att beskriva för många starka känslor. Känslorna ansågs i sin tur kunna bidra till att de kvinnliga läsarna kunde bli inspirerade till att bli ”ännu mer odugliga” för företagsamma liv. I romanerna fanns generellt många romantiska och erotiska inslag.⁷ Romaner ansågs göra läsaren besatt, oresonlig, omättbara och gränslös. Romaner ansågs inte minst vara farliga då det just var kvinnor som uppfostrade familjens barn. Dels fanns en rädsla för att kvinnor skulle få dessa tidigare nämnda egenskaper, men också att de skulle föra vidare de på familjens barn då det var kvinnor som var hemma med barnen och därmed uppfostrade dem.⁸ Det en kvinna läste ansågs sätta sig på hennes sinne. En uppfattning att kvinnor inte kunde skydda sig själva, eller selektera bort det de inte ville ta till sig, fanns hos många män. Självklart förstod de läsande kvinnorna att även om de försvann in i böckernas fantasivärld fanns det en tydlig skillnad mellan fiktion och verklighet. Trots den negativa kvinnosynen ansågs romaner vara lämpliga av vissa män eftersom de fiktiva karaktärerna visade upp olämpliga beteenden - vilket ansågs kunna ge läsarna insikter i mänskliga relationer. En del män bedömde att det var bättre att läsa om vissa beteende, och lära sig något av dem, än att utföra dem i verkligheten.⁹ Alla män var inte emot romaner och en del läste själva böcker utifrån den genren.

Kvinnors läsning av romaner ur ett klassperspektiv under 1700-talet

Romaner var den genre som var mest debatterad och kritiserad under 1700-talet.¹⁰ Intensivt läsande (läsaren förstår hela texten och vad varje enskilt ord betyder utan sammanhang) dominerade fram till mitten av 1700-talet och fram till den moderna bokmarknaden. När

⁵ Åke Åberg, *Böcker, bibliotek, läsning*, Bibliotekshögskolan, 1976, s.3 (17).

⁶ Lisbeth Larsson, *Den farliga romanen*, <http://nordicwomenslitterature.net/sv/article/den-farliga-romanen> (Hämtad: 2016-10-01)

⁷ Erich Schön, ”Kvinnors läsning - romanläsare i det sena 1700-talet”, i Margareta Björkmans (red): *Böcker och bibliotek: bokhistoriska texter*, Studentlitteratur, Stockholm, 1998, s.339.

⁸ Watt, 1987, s.174-206.

⁹ Margareta Björkman, ”Läsning för nytt och nöje. Något om gamla och nya läsvanor”, i John Strömberg och Pia Forssell (red): *Historiska och litteraturhistoriska studier*, Svenska litteratursällskapet i Finland, 2002, s.125, 126.

¹⁰ Björkman, 1992, s.341.

tryckpressarna började användas spreds det extensiva läsandet (förmågan att förstå text med hjälp av sitt sammanhang och utan att behöva förstå varje enskilt ord) vilket innebar att gemene man började läsa fler böcker. Det var inte längre självklart att man skulle läsa klart en bok, eller att läsa en bok en gång till, såvida man inte kände för det.

En grupp som alltid har förknippats, och fortfarande förknippas med läsning, är den så kallade kultureliten. Förutom tillgång till kultur hade denna grupp det bra ställt ekonomiskt. Denna grupp tog själva ansvar för sin läsning och tog del av det som bokmarknaden erbjöd. Det var personer ur denna grupp som gick samman i läsesällskap för att på ett enkelt och snabbt sätt komma åt mer litteratur och få tillgång till tips om litteratur att läsa och diskutera med andra.¹¹

Med industrialiseringen (började i Storbritannien under slutet av 1700-talet) uppstod samhällsklasser, och särskilt arbetarklassen (människor som jobbade i industrierna). Medelklassen fick nu det bra ställt ekonomiskt. De fick också ökad fritid och många hade kulturella ambitioner. Under 1700-talet gavs färre och färre böcker ut på latin och läsningen i Sverige ökade under mitten av 1700-talet. Medelklassen var mer motiverade till att läsa än överklassen. För medelklassen sågs inte läsning enbart lämpligt ur ett socialt perspektiv, utan även som intellektuellt stimulerande. Medelklassens kvinnor läste främst romaner, såvida de fick tillfälle.¹² Att läsa skönlitteratur var inte vanligt hos medelklassen. Den främsta anledningen var av ekonomiska skäl och på grund av den uppfostran som existerade under den här tiden.¹³

Mot slutet av 1700-talet hade en bildad kultur växt fram bland kvinnor. Kvinnor hade en stor betydelse för romanens genombrott.¹⁴ Det var under den gustavianska perioden (1772-1809) som en grund lades till läskultur. Att läsa för nöjes skull var en viktig del av den fritid som växte fram.¹⁵ En hel del romaner på franska var inte översatta till svenska och därför behövde svenska kvinnor även utbildning i franska för att kunna ta del av dessa böcker. Förutom bildning och större språkkunskaper behövde kvinnor en hel del pengar för att kunna köpa böcker. Medel- och överklassen hade, förutom pengar, mer tid än arbetarklassen till att läsa böcker eftersom en hel del av dessa familjer hade tjänstefolk. Tack vare tjänstefolk som tog hand om barn och hem kunde dessa kvinnor arrangera bokcirkel.¹⁶ Från att kvinnorna själva hade tagit hand om hemmen blev de istället ansvariga för tjänstefolket (de såg till att

¹¹ Björkman, 2002, s.114, 116.

¹² Ibid., s.1 (17).

¹³ Ibid., s.5 (17).

¹⁴ Björkman, 1992, s.414.

¹⁵ Björkman, 1992, s.495.

¹⁶ Alberto Manguel, *En historia om läsning*, Ordfront förlag, Stockholm, 1999, s.208.

tjänstefolket skötte sina jobb).

Att få läsa böcker var en lyx. Förutom att böcker var dyra tillkom även en hög avgift för att låna på lånebibliotek. Det kom dock att förändras under 1800-talet då böcker blev billigare.¹⁷

Under 1700-talet fanns det inte många bibliotek i landet. Överklassen betalade mer ofta än sällan för sina böcker, medan andra samhällsklasser lånade böcker av varandra. Intellectuella människor i lägre samhällsklasser behövde skaffa sig bra kontakter för att få tillgång till litteratur. De offentliga biblioteken sakta men säkert under 1700-talet.¹⁸ I nästan alla städer började lånebibliotek byggas och mot betalning lånade de ut böcker. Lånebibliotek var en bidragande faktor till att befolkningen läste mer och mer och lånebibliotek var viktiga för romanens utveckling.¹⁹

Magnus Swederus (1748-1836) föddes i Stockholm. Han var verksam som akademibokhandlare i Uppsala och med lånebibliotek i båda städerna. 1774 blev han Uppsalas bokhandlare och började låna ut böcker. 1784 öppnade Magnus Swederus ett bibliotek på Stora Nygatan i Stockholm. De som lånade böcker på lånebiblioteken lånade hem böcker (istället för att sitta och läsa på plats). Läsningen sågs som en intim och privat njutning full av äventyr, fantasi och känslor.²⁰ Av Swederus 286 abonnenter var 33 kvinnor (11 procent). Trots att antalet kvinnliga abonnenter är lågt finns det förmodligen ett mörkertal. Förmodligen lät en del män låna böcker till sina hustrur, döttrar och kvinnliga släktingar. Hos Swederus fick dock endast en enda bok lånas ut åt gången. Av de kvinnliga låntagarna var hälften adliga och många av de hörde till de inre hovkretsarna.²¹ Många av låntagarna var officersfruar och lämnades ensam hemma medan sina makar var ute i fält. Det här bidrog förmodligen till extra tid för läsning för fruarna. Att gå till Swederus för att låna böcker blev status i mitten av 1780-talet.²² Avgifterna för boklån var lånbibliotekens enda form av inkomst. Avgifterna för låntagarna var relativt höga, men förmodligen inte tillräckligt höga för att företagen skulle gå runt.²³ I Swederus bibliotek var 39 procent lärd litteratur och 30 procent underhållande litteratur. Den underhållande litteraturen var den genre som var mest efterfrågad.²⁴ Under den gustavianska perioden hade stockholmarna tillgång till en kulturell stimulans och invånarna kunde roa sig med teater, kaffehus, läsesällskap och lånebibliotek.

¹⁷ Schön, 1998, s.329, 333.

¹⁸ Åberg, 1976, s.8 (17).

¹⁹ Ibid., s.9 (17).

²⁰ Björkman, 1992, s.100, 101, 141, 142.

²¹ Ibid., s.420, 421, 422.

²² Björkman, 1992, s.424.

²³ Ibid., s.177, 184.

²⁴ Ibid., s.223.

Dock var dessa kulturella aktiviteter och platser inte tillgängliga för alla invånare, utan snarare för cirka en tredjedel av befolkningen (20.000 - 25.000 personer).²⁵

Läskunnigheten i Sverige ökade i stor skala och i slutet av 1700-talet kunde 80 procent av befolkningen läsa. I slutet av 1700-talet hade de flesta kvinnor inom den lägre medelklassen inte en fullständig utbildning. De flesta utav dessa kvinnor kunde läsa, men inte skriva.²⁶ Under 1700-talet blev läsning en del av de bildade klassernas uppfostran, både vad gäller flickor och pojkar.²⁷

Även om romaner främst lästes av kvinnor inom medelklassen lästes de även av utbildade kvinnor som på grund av romanernas enkla innehåll ändå kunde ta till sig innehållet. De lägre samhällsklasserna kunde gå till marknader och köpa folkliga religiösa böcker, medan de högre samhällsklasserna kunde ta del av ett brett utbud av litteratur.²⁸

En del kvinnor från arbetsklassen kunde ta del av romaner tag vare att de framfördes genom sång. Många kunde texter (särskilt på vers) utantill. Läsning var inte en naturlig del av alla människors kultur och vardag under 1700-talet men på grund av vers, och exempelvis rimmade verser, kunde många komma ihåg texter utantill trots att de faktiskt inte kunde läsa. Läskunnigheten i Sverige var inte sämre än i övriga Europa men läsning var som sagt inte en naturlig del av vardagen. För lantbefolkningen var det psalmboken, katekesen och bibeln som den främsta, eller enda, läsningen bestod av. Hos medelklassen under 1700-talet kunde man hitta ett tiotal, upp emot ett tusental, böcker per familj.²⁹

1800-talet

Romanen under 1800-talet

Även om romanen var den mest lästa och debatterade genren under 1700-talet var det först under 1830- och 1840-talen som det svenska folket fick tillgång till ett större utbud av romaner. Det var också då som den kvinnliga författarens genombrott ägde rum. Då kvinnor började skriva romaner som uppmärksammade kvinnor blev det också naturligt att kvinnor ville ta del av dessa böcker. Romanerna låg nära dagböcker och brev och av dessa anledningar passade genren bra för kvinnor.³⁰ Det fanns inga svenska kvinnliga romanförfattare under 1700-talet, men däremot kvinnliga skribenter. Ett av de få yrkena som kvinnor kunde tjäna pengar på var att skriva och få sina texter eller böcker publicerade. I samband med att kvinnor

²⁵ Ibid., s.33.

²⁶ Schön, 1998, s.339.

²⁷ Margareta Björkman, *Catharina Ahlgren: ett skrivande fruntimmer i 1700-talets Sverige*, Atlantis, Stockholm, 2005, s.355.

²⁸ Gunnel Furuland, *Romanen som vardagsvara*, Lagun, 2007, s.117.

²⁹ Åberg, 1976, s.4, 5 (17).

³⁰ Yvonne Leffler, *Kvinnan, kärleken och romanen i kvinnliga 1800-talsförfattares texter*, Karlstad universitet, 2001, s.7-8.

skrev brev förbättrade de sin förmåga att skriva litterära texter.³¹

Under 1830-talet och 1840-talet gavs det ut flest romaner av Sophie von Knorring, Fredrika Bremer och Emilie Flygare-Carlén. Av 16 av dåtidens mest utgivna svenska författare var trettio procent kvinnor.³² Antalet kvinnliga författare ökade enormt, även om de inte blev fler än män. Under 1880-talet var 20 procent av alla debutanter inom skönlitteratur kvinnor. Antalet kvinnliga debutanter ökade knappt nämnvärt till 1890-talet.³³

Förutom läskunnighet var belysning en viktig del för att kunna läsa böcker. Fram till 1800-talet var dagsljuset och en öppen brasa de viktigaste ljuskällorna. Ljus var dyrt och fotogen kom först på 1860-talet. I takt med att folket fick bättre ljuskällor ökade även läsning av böcker.³⁴ Läsning under 1800-talet var ofta en social aktivitet. Det var ofta män som läste högt och medan det försiggick kunde de av kvinnligt kön utföra hushållsarbete samtidigt som de lyssnade. På det sättet kunde kvinnor få tal del av berättelser utan att förlora tid på hushållsarbete som att laga skjortor och sockar. Att en kvinna från lägre samhällsklass endast skulle få sitta och njuta av litteratur utan att arbeta var närmast otänkbart.³⁵ Kvinnor kunde läsa högt för kvinnor, men vanligast var det att det var en man som läste och särskilt om det fanns en man i närheten. Om det fanns flera män i hushållet valdes den man med högst social status som uppläsare.³⁶ Det här visar hur stor betydelse klasstillhörighet, och därmed social status, hade under tidsperioden. Det var alltså inte bara röst och kön som var viktigt, utan även vad personen hade för social bakgrund. Med tanke på att det var mödrarna som undervisade barnen i hemmet kan det tyckas vara mer rimligt att det också var mödrarna som fick läsa högt för familjen.³⁷ Under en stor del av 1800-talet var högläsning det vanligaste sättet för befolkningen att ta del av litteratur.³⁸

Kritiken mot romanen mildras

Under mitten av 1800-talet fick romanen ett bättre rykte och övervann tidigare kritik som dagdrömmeri, kommersialism och femininet. Under 1700-talet var det vanligt att män tog kvinnliga pseudonymer, medan det blev det omvända under 1800-talet.³⁹

³¹ Björkman, 2007, s.320.

³² Johan Svedjedal, *Författare och förläggare*, Gidlunds, Hedemora 1994, s.75, 79, 80.

³³ *Ibid.*, s.82.

³⁴ Sara Rönn, *Årstafrun och hennes böcker*, Uppsala universitet, 1998, s.23, 24.

³⁵ Åberg, 1976, s.3 (17).

³⁶ Ulvros, 1996, s.293, 294.

³⁷ Lars Furuland, *Ljud över landet: och andra litteratursociologiska uppsatser*, Gidlunds förlag, Södertälje, 1991, s.294.

³⁸ *Ibid.*, s.328.

³⁹ Watt, 1987, s.35-59.

Kvinnors läsning av romaner ur ett klassperspektiv under 1800-talet

Antalet medborgare som tillhörde den svenska medelklassen i slutet av 1800-talet var relativt liten och skillnaden mellan människors levnadsstandard var stor.⁴⁰

Anledningen till kvinnors läsning kan bero på att genren föddes samtidigt som den agrara samhälls- och familjeordningen ersattes av familjestruktur.⁴¹ Under sekelskiftet 1700-1800 var cirka 90 procent av Sveriges befolkning bosatt på landsbygden och mellan 1750-1850 pågick en agrar revolution. De som bodde på landsbygden var precis som stadsborna läskunniga. Läskunnigheten i Sverige var hög i hela landet (även innan skolsystemet etablerades).⁴² Istället för att arbeta fick kvinnor en ny roll. Den nya rollen innebar att visa personliga egenskaper, som exempelvis att vara omsorgsfull, visa känslor och kvinnlig skönhet. Inom överklassen blev kvinnor därmed som porslinsdockor. De var till för att behaga sina makar. Kvinnor sågs som sköra och troddes ha mindre hjärnor än män. Att just läsa romaner passade väl in under romantikens bild av kvinnor (som sågs som känslovarelser och hemmets skönande).⁴³ Kvinnor ansågs vara moraliskt svaga, konsumtionslystna, pratsamma och fåfänga - de skulle därmed uppfostras.⁴⁴ Att kvinnor började läsa sågs som ett hot mot mäns maktställning eftersom kvinnor, genom läsning, fick större kunskap och allmänbildning och breddade sina sätt att tänka. Uppfattningen om kvinnor var helt enkelt att de inte skulle vara läskunniga och lärda.⁴⁵

Romantitlar ur häftesserier lästes främst av litteraturintresserade kvinnor som tillhörde högre sociala skikt. Romaner lästes ofta i en stor mängd och häftesserier gjorde det billigt och bekvämt att ta del av många romaner. Läsningen blev billig eftersom läsaren fick hem ett häfte på posten en gång i veckan (av den titel som läsaren hade valt att prenumerera på) till en billig peng. Istället för att köpa en komplett roman, till en högre utgift, kunde alltså läsare köpa en del av en roman till en låg utgift. Häftesserier lästes både i städer och på landsbygden.⁴⁶

Kvinnor hade inte hand om sin egen eller sin familjs ekonomi på 1800-talet. Det kunde dock ske att kvinnor fick en liten peng att spendera till att bli kund i en bokhandel, eller för att låna böcker på lånebibliotek, eller för att gå på bokmarknader. Förutom dessa sätt att få tillgång till böcker kunde de även låna böcker av sina makar. Böcker var alltså mer

⁴⁰ Johan Svedjedal, *Bokens samhälle: Svenska bokläggareföreningen och svensk bokmarknad 1887-1943*, Vol. 1, Svenska bokläggareföreningen, Stockholm, 1993, s.36.

⁴¹ Yvonne Leffler, *Kvinnan, kärleken och romanen i kvinnliga 1800-talsförfattares texter*, Karlstad universitet, 2001, s.7.

⁴² Margareta Björkman, "Läsning för nytt och nöje. Något om gamla och nya läsvanor", i John Strömberg och Pia Forssell (red): *Historiska och litteraturhistoriska studier*, Svenska litteratursällskapet i Finland, 2002, s.109.

⁴³ Yvonne Leffler, *Kvinnan, kärleken och romanen i kvinnliga 1800-talsförfattares texter*, Karlstad universitet, 2001, s.7.

⁴⁴ Ann Öhrberg, *Vittra fruntimmer*, Gidlunds förlag, 2001, s.243, 249.

⁴⁵ Sara Rönn, *Årstafrun och hennes böcker*, Uppsala universitet, 1998, s.27.

⁴⁶ Gunnel Furuland, *Romanen som vardagsvara*, Lagun, 2007, s.110, 111, 117.

svårtillgängliga för kvinnor än vad de var för män. Även om kvinnor kunde få tillgång till litteratur var det extremt få, oavsett klasstillhörighet, som kunde spendera hela dagarna till att läsa böcker.⁴⁷

Under 1800-talet kom folkskolan (1842) vilket bidrog till bland annat ökad läskunnighet i landet. Den nya läsundervisningen bidrog till en friare och mer varierande läsning.⁴⁸ Utbildning ansågs viktigare och viktigare både inom medelklass och arbetarklass.⁴⁹ Ungefär 80 procent av den svenska befolkningen hade grundläggande läskunnighet i slutet av 1700-talet.⁵⁰ Läroverket (under det sena 1800-talet) byggde på klass- och könsåtskillnadens princip.⁵¹ De var hierarkiskt uppbyggda. På 1870-talet kunde flickor ta studentexamen. Deras föräldrar behövde dock betala för deras examen medan pojkar kunde gå på statliga läroverk som var mer eller mindre fria från avgifter.⁵²

Under mitten av 1800-talet uppstod ett marknadstorg för böcker. Böcker blev alltså mer lättillgängliga för gemene man och priserna lägre då vem som helst kunde sälja böcker utan att behöva några kostsamma medel för försäljningen som exempelvis ett lager, en butik eller anställda.⁵³ Förutom den ökade lättillgängligheten ökade även produktionen av böcker under den senare delen av 1800-talet och den ökade efterfrågan kom förmodligen från medel- och överklassen vilket i sin tur ledde till att utbudet ökade.⁵⁴ Hur stort var då utbudet? Skönlitteraturens andel av den totala tryckproduktionen var 19 procent år 1830, 13 procent år 1840 och 15 procent år 1850. Från 1830-tal till 1840-tal ökade antalet svenska originaltitlar från 159 till 263 stycken. Sidantalet i skönlitterära böcker ökade under 1830- och 1840-talen. Mediansidantalet var på 156 sidor under 1830-talet och på 258 sidor under 1840-talet. En ökning på 65 procent.⁵⁵

1900-talet

Romanen under 1900-talet

Under början av 1900-talet hade försäljningen av skönlitteratur flerdubblats, bland annat genom enkronas- och tjugofemöreböcker som trycktes i stora volymer. Böcker såldes

⁴⁷ Margareta Björkman, "Läsning för nytt och nöje. Något om gamla och nya läsvanor", i John Strömberg och Pia Forssell (red): *Historiska och litteraturhistoriska studier*, Svenska litteratursällskapet i Finland, 2002, s.123, 124, 125.

⁴⁸ Furuland, 1991, s.11, 12.

⁴⁹ Furuland, 2007, s.48.

⁵⁰ Ibid., s.49.

⁵¹ Ulla Johansson, *Normalitet, kön och klass: Liv och lärande i svenska läroverk 1927-1960*, Books on demand, Stockholm, 2000, s.13.

⁵² Ibid., s.36, 37.

⁵³ Furuland, 1991, s.19.

⁵⁴ Furuland, 1991, s.25.

⁵⁵ Furuland, 2007, s.59, 60.

fortfarande i kommissionsbokhandlarna, men nu även i Pressbyråkiosker och Cigarrbutiker. Fler människor hade råd att köpa böcker. En större efterfrågan och möjlighet till konsumtion hade växt genom sociala och ekonomiska förändringar. Från 1880-talet till 1910-talet mer än tredubblades antalet titlar inom fiktionsprosa för vuxna. Fiktionsutgivningen ökade från ungefär 1.800 titlar till ungefär 5.600 titlar per decennium.⁵⁶ Från 1916 till 1940 skrev kvinnor ungefär trettioen procent av all ny prosa och under 1940-talet var cirka 30 procent av alla debutanter inom skönlitteratur kvinnor.⁵⁷ Sedan i slutet av 1980-talet gavs runt 3000 titlar ut per år i Sverige. Försäljningen av böcker ökade markant under decennierna på 1900-talet.⁵⁸

Kritik mot romaner och kvinnor under 1900-talet

Synen på just romaner var generellt sätt negativ ur mäns perspektiv även under början av 1900-talet, och denna syn kom från alla samhällsklasser. Man misstrodde romaner och såg de som håglösa och ogudaktiga. Synen på att läsa böcker (som inte var romaner) var dock positiv och sågs som något som tydde på begåvning och läsning hade status.⁵⁹

Den nedsättande kvinnoynen framgick tydligt i debatter om läsecirklar under 1940-talet och under det tidiga 1950-talet. Även under 1900-talet kritiserades kvinnors läsning och det var främst i de kvinnliga läsecirkelarna, där man läste moderna romaner, som väckte stor debatt. Det var på tal om att läsecirklar skulle kunna innebära en kulturfara.⁶⁰

Kvinnors läsning av romaner ur ett klassperspektiv under 1900-talet

Under de första årtiondena under 1900-talet var högläsning vanligast bland bildade. I underklassen var högläsning ovanligt eftersom de hade mer arbete att utföra.⁶¹ Läroverken under 1900-talet fanns i städer. Detta bidrog till att barn från arbetarklassen fick stora kostnader för inackordering då de skulle studera i städer. Det fanns betydligt färre ungdomar från landsbygden i läroverken. Skolororganisationen som sådan innebar att flickor ibland uteslöts och inte hade tillgång till skolgång.⁶²

⁵⁶ Svedjedal, 1993, s.330, 332.

⁵⁷ Svedjedal, 1994, s.82.

⁵⁸ Henrik Höjer, Vi köper fler böcker men blir de lästa?, Ur Forskning och Framsteg nr 4 (2008) <http://fof.se/tidning/2008/4/vi-koper-mer-bocker-men-blir-de-lasta> (Hämtad 2017-02-04).

⁵⁹ Åke Åberg, Folket läste, i Harry Järvs (red): *Den svenska boken 500 år*, Liber förlag, Stockholm, 1983, s.396, 397.

⁶⁰ Ann Steiner, "Läsning som livsstil", *Läsning*, red. Jenny Björkman och Björn Fjaestad, Göteborg, Makadam, 2013, s.90, 91.

⁶¹ Åberg, 1983, s.396, 397.

⁶² Johansson, 2000, s.47, 48.

1968 års litteraturutredning fann att gemene svensk generellt sätt läste romaner på fritiden. En liten andel läste böcker på arbetstid.⁶³ Samma utredning visar på att kvinnor ägnade sig mer åt läsning än män (2.6 timmar för kvinnor och 2.1 timmar för män per vecka).⁶⁴ Enligt utredningen fanns det förmodligen ett samband mellan en positiv inställning till böcker och hög bokköpsfrekvens samt att låna många böcker och att läsa många böcker.⁶⁵

1968 års litteraturutredning visar att det vid årsskiftet mellan 1969 och 1970 fanns mindre än tvåhundra böcker i tre fjärdedelar av Sveriges hem och mindre än åttio böcker i en fjärdedel av hemmen. 1944 hade nästan hälften av hemmen färre än 25 böcker per hushåll. Ägandet av böcker hänger samman med intresse för böcker och för den ekonomiska och sociala situationen för hushållens boende. Den faktor som främst hänger samman med ägandet av böcker är utbildning. Högre utbildning hänger samman med en högre läsfrekvens.⁶⁶ Under 1900-talets första årtionden konsumerade arbetare sällan i bokhandeln eftersom böcker var dyra. En roman kostade generellt runt 3-4 kr (vilket motsvarade en dagslön). Förutom det höga priset angås bokhandeln som en snobbig och fin miljö vilket kunde få vanligt folk att känna sig obekväma.⁶⁷

Tidigare var de offentliga biblioteken undermåligt utvecklade vilket gjorde att människor var mer beroende av privata lån än statliga. År 1944 fick en fjärdedel av befolkningen sin läsning genom att låna böcker från någon person i deras umgänges- eller bekantskapskrets. 1969 var det däremot enbart en tiondel. Den lägsta samhällsklassen lär inte ha haft många böcker att byta och kan därför ha haft extra svårt att få tag på ny läsning. Inom medelklassen förekom läsecirklar inom de vänskapsgrupper där man lånade böcker.⁶⁸

Bibliotekarieyrket har utvecklats till ett kvinnoyrke och förändringen skedde i de kommersiella lånebiblioteken (som betydde mycket för medelklassens och överklassens läsare).⁶⁹

Läsesalonger

Salonger var den miljö som kvinnor fick sin kulturella ledarroll.⁷⁰ Med läsesällskap menas alla de personer som läser och skaffar fram litteratur inom en grupp. Läsesällskap består av en

⁶³ SOU 1972:20, *Läs- och bokvanor i fem svenska samhällen: Litteraturutredningens läsevanestudier, 1968 års litteraturutredning*, s.253. 1968 års litteraturutredning bygger på en omfattande undersökning om läs- och bokvanor i Sverige med avgränsning till fem undersökningsområden: Kirseberg, Oxhagen, Skärholmen, Skellefteå och Jörn. Planerna för undersökningen började 1968 men datainsamlingen 1969 och undersökningen handlar alltså om 1969.

⁶⁴ *Ibid.*, s.305.

⁶⁵ *Ibid.*, s.306, 309.

⁶⁶ Åberg, 1983, s.366.

⁶⁷ *Ibid.*, s.379. Undersökning för folkets läsvanor under 1900-talets första årtionden bygger på intervjuer som utförts av studenter vid Bibliotekshögskolan 1975-1982.

⁶⁸ Åberg, 1983, s.386.

⁶⁹ Svedjedal, 1994, s.99.

specifik grupp av medlemmar.⁷¹ En salong med ett sällskap har en social gemenskap och det samtal som förs beror på salongens konstnärliga verksamhet. Salongen är både en privat och offentlig institution och kan både bedrivas i en privat bostad eller i en hyr lokal.⁷² I ett läsesällskap blir man medlem mot en fast (ofta årlig) avgift. De böcker och/eller tidningar som sällskapet köpte samlades i ett bibliotek som också blev sällskapet centrum. Sällskapen var slutna och var en så kallad högreständsinstitution.⁷³

Läsesällskap började utvecklas under 1600-talet (fast för tidningar och inte för böcker). Syftet med dessa sällskap var att få nationell och internationell information om samhället och dess utveckling. Sällskapen handlade alltså från början inte om att umgås och diskutera skönlitterära böcker. Dessa sällskap fortsatte att existera långt in på 1800-talet. Det var under 1770-talet som utvecklingen började breddas (det var då läsebiblioteken bildades). I läsebiblioteken förvarades och lånades böcker och eftersom människor med samma intresse befann sig på samma ställe, utav samma anledning, blev det en naturlig mötesplats för att diskutera böcker.⁷⁴ Läsesällskapen var ett bra sätt för den välutbildade medelklassen att bredda sina sociala kontaktnät.⁷⁵

Det går inte att säga vilket som var det första läsesällskapet i Sverige, men ett utav det tidigaste skulle kunna vara det som grundades i Karlskrona 1794.⁷⁶

Stockholms Läsesalong för damer

Anledningen till att en läsesalong skulle bildas för damer i Stockholm finns att läsa i en motivering på fyra sidor i ”Motivering av planen till bildande av en läsesalong för damer”. Sammanfattningsvis framhåller denna text att tillgången till böcker var för dyr. Texten belyser även vikten av bildande läsning och intellektuell stimulans och att det borde bli mer tillgängligt för kvinnor.⁷⁷

Grundarna till Stockholms läsesalong för damer är: Sophie Leijonhufvud, Wilhelmina Hierta, Fredrika Linnell, Anna Wallenberg, C. Norstedt och Anna Hierta. Syftet med läsesalongen var att ge kvinnor ett stort utbud av nationella och internationella böcker, tidningar samt tidskrifter. Detta genom själva lokalen och via hemlån. Syftet med hemlån var

⁷⁰ Daniel Hjorth, *Salongsliv: Salonger och salongsvärdinnor*, En bok för alla, Stockholm, 1996, s.7.

⁷¹ Hanna Östholm, *Litteraturens uppodling*, Gidlunds förlag, Södertälje, 2000, s.29.

⁷² Ingrid Holmquist, *Salongens värld: Om text och kön i romantikens salongskultur*, Symposium, Eslöv, 2000, s.19, 20.

⁷³ Roger Jacobsson, *Typographic man: Medielandskap i förändring – studier i provinsens tryckkultur*, Doktorsavhandling, Carlssons bokförlag, Stockholm, 2009, s.155.

⁷⁴ Reinhard Wittmann, Was there a Reading Revolution at the End of the Eighteenth Century?, i Guglielmo Cavallo och Roger Chartier (red): *A History of Reading in the West*, Polity Press, Cambridge, 1999, s.309.

⁷⁵ Ibid., s.310.

⁷⁶ Jacobsson, 2009, s.147.

⁷⁷ Motivering av planen till bildande av en läsesalong för damer, Sigfrid Flodins Boktryckeri, 1866, s.1-4.

att ge kvinnor möjlighet att läsa i sina hem till en billig peng. 1912 hade klubben runt 40.000 böcker exklusive tidskrifter, tidningar, kalendrar och uppslagsverk. Runt 30.000 böcker lånade ut varje år. Siffrorna visar på ett stort intresse för läsesalongen. 1909 fick klubben, av stadsfullmäktige, ett anslag på 2000 kr.⁷⁸

Sophie Adlersparre (1823-1895) var en av kvinnorörelsens främsta pionjärer och tog initiativ till Stockholms läsesalong för damer. Sophie Adlersparre växte upp i Kalmar och dog i Södertälje. Hon var med och startade Nordens första kvinnoskrift *Tidskrift för hemmet* och grundade Fredrika Bremerförbundet. Fredrika Bremer var hennes största förebild. Dessutom redigerade hon förbundets tidskrift *Dagny* 1886-88 som senare kom att heta *Hertha*.⁷⁹

Fredrika Bremer (1801-1865) var författare och var intresserad av kvinnofrågor och religiösa och sociala frågor. Hennes böcker har haft stor betydelse för människor och för utvecklingen av kvinnofrågor.⁸⁰

Sophie Adlersparre kom från en av mest exklusiva familjerna i Sverige under den här tiden. Många, både män och kvinnor, trodde på hennes idé om en läsesalong för kvinnor. Företag började skänka möbler, pengar, böcker och tidningar till läsesalongen. Tidningar skrev om initiativet till en läsesalong och i december 1866 slogs portarna upp för salongen. Läsesalongen var från början enbart till för kvinnor. Det fanns många bildningstörstande kvinnor under den här tiden som behövde en salong för att få intellektuell stimulans och för att träffa likasinnade. Efter bara några månader, efter salongens öppnande, frågade rektor Rabe om salongen även kunde vara till för män. Inom kort besöktes salongen även av män. Salongen bevistades främst av kvinnor under dagtid och främst av män under morgnar eller kvällar. Salongen låg centralt i Stockholm och hade från början cirka 50 medlemmar som både kunde låna böcker och få tillträde till salongen eller vara med i läsecirkeln. På 1870-talet hade läsesalongen cirka 15.000 medlemmar. 1884 hade de runt 20-23.000 medlemmar. Antalet medlemmar ökade, men orsakerna till att läsesalongens medlemmar inte fortsatte att öka i samma takt som tidigare var delvis på grund av de många tidningskontor som startades under den här tiden. Därutöver fick religiösa föreningar en stor publik. 1878 öppnades det Kungliga Bibliotekets läsesal (endast tillgängligt för ett fåtal) med ett stort utbud av böcker och utländska tidskrifter. För fackstudier började studenter gå till fackbibliotek. Dessutom

⁷⁸ A. H.n, *Stockholms läsesalong*, Dagny (5), 77A, Fredrika Bremer Förbundet, Stockholm, 1912, s.270.

⁷⁹ Eva Fryxell, *En kulturbild: Tillkomsten och Utvecklingen af Stockholms Läsesalong*, Almqvist & Wiksells boktryckeri, Uppsala, 1894, s.4-6.

⁸⁰ Carin Österberg och Inga Lewenhaupt och Anna Greta Wahlberg, *Svenska kvinnor: Föregångare nyskapare*, Signum, Lund, 1990, s.68, 69.

gick många till publicistklubben, teknologiföreningen och till pedagogiska förenings samlingar.⁸¹

Salongerna började besökas mindre och mindre av kvinnor då många kvinnor började att prioriterade hemmet framför läsesalongerna. Ensamstående eller ogifta kvinnor stannade hemma på grund av tidsbrist och på grund av att de behövde försörja sig. Salongen var unik på det sätt att det var det enda stället i Stockholm som hade Skandinaviens och utlandets senaste litteratur, daglig och periodisk press samt där man kunde ta del av dessa texter utan att inandas rök och ångor från alkoholhaltiga drycker.⁸²

Ellen Key (1849-1926) var en svensk författare, pedagog och kvinnosaksideolog från Gladhammars socken utanför Västervik. Ellen Key var mycket mångsidig och skrev essäböcker och artiklar. Hennes huvudämnen var skola och uppfostran samt feminism. Hon blev ofta kritiserad på grund av att hon var kvinna. Hon stack ut då hon tog ställning i olika frågor och uttryckte sina tankar och åsikter vilket inte var accepterat som kvinna under den här perioden.⁸³ Ellen Key var ofta på Stockholms läsesalong.⁸⁴ Hon hade under barndomen förmånen att få studera i hemmet. Hennes intellekt märktes tydligt och man satsade på hennes talanger och befriade henne från hushållsuppgifter. Ellen Key började tidigt att skriva och hon skrev flera böcker. Hon var också en stark feminist och var politisk aktiv.⁸⁵

Stockholms läsesalong för damer var av god kvalité, hade höga avgifter och bildade medlemmar.⁸⁶

Det finns flera kataloger som innehåller information om de böcker och tidskrifter som fanns i biblioteket hos Stockholms läsesalong för damer. För att få en uppfattning om vilka de mest populära genrer var i läsesalongen har jag undersökt en bråkdel av salongens katalog från 1894. Nedan följer en redovisning av genrer utifrån 673 titlar. Författares efternamn från A till B har skrivits in i bifogad bilaga. Då det finns 673 titlar på 24 sidor bör det finnas ungefär 28 titlar på en sida. 28 titlar på en sida och 160 sidor blir 4480 titlar totalt. När det kommer till genrer har jag valt att kategorisera de enligt följande: Allmän facklitteratur (240), Roman (156), Historia (76), ”?” (58), Biografi (52), Geografi (23), Religion (18), Novell (15), Politik (15), Dikt (12), Saga (7), Tidskrift (1). Se bilaga (exceldokument).

En bok utifrån genren memoar hittades i de första 24 sidorna (*En polisprefekts memoarer*), men titeln har kategoriserats under biografi eftersom det blir rörigt med för många genrer. De

⁸¹ Fryxell, 1894, s.4-6.

⁸² Fryxell, 1894, s.7, 10.

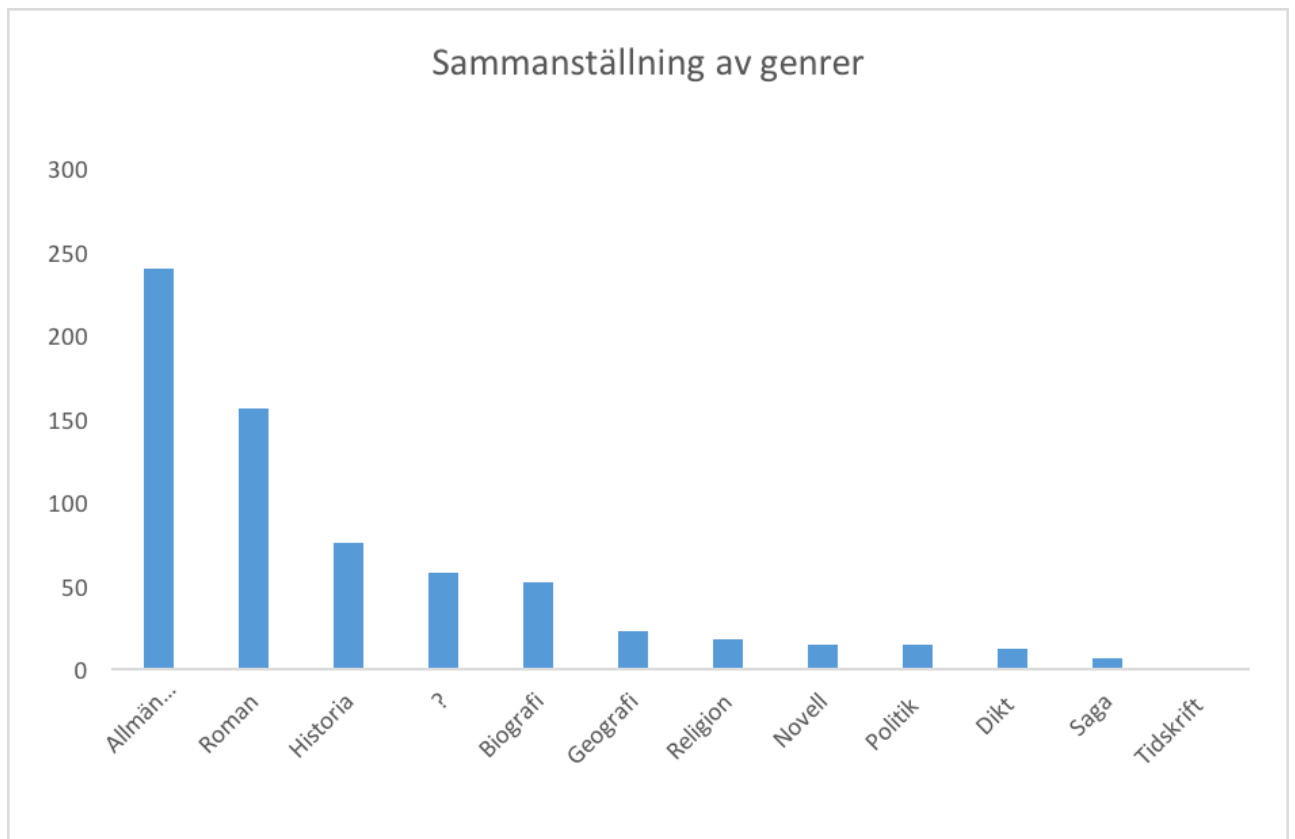
⁸³ Ronny Ambjörnsson, *Ellen Key: En europeisk intellektuell*, Albert Bonniers förlag, Stockholm, 2012, s.9, 10.

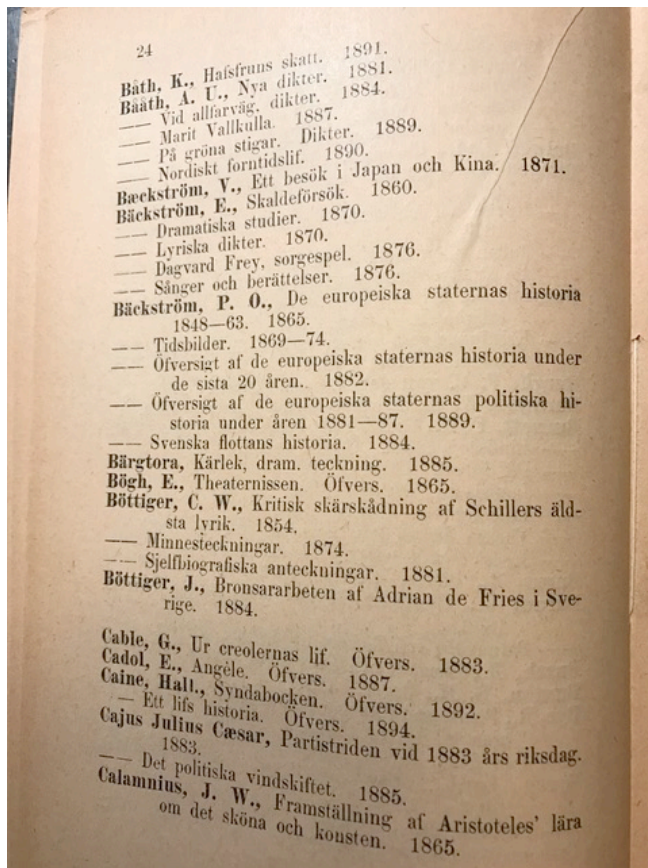
⁸⁴ Ibid., s.111.

⁸⁵ Österberg, Lewenhaupt, Wahlberg, 1990, s.194, 196.

⁸⁶ Åberg, 1983, s.387.

titlar som inte har gått att kategorisera under en genre har kategoriserats under ett frågetecken (se tabell). Titeln *Till Helsingfors* är prosa, men det framgår inte om det är en roman, essä, novell eller ett tal och därför har titeln kategoriserats under ett frågetecken.

Malmö Kvinnliga Klubb & Läsesällskap

Malmö Kvinnliga Klubb och Läsesällskap bildades den 19 april 1909 och är fortfarande aktivt.⁸⁷ Syftet med klubben var att diskutera litteratur, musik och aktuella frågor. Runt 1911 hade klubben runt 300 medlemmar och 2009 hade klubben 100 medlemmar.⁸⁸ 2015 hade klubben 114 medlemmar.⁸⁹ Under 2016 hade klubben två medlemmar färre än året innan.⁹⁰ En anledning till att antalet har sjunkit från början av 1900-talet till 2016 beror förmodligen på att fler och fler kvinnor började arbeta utanför hemmet under tidens gång. 1911 hade biblioteket 950 band medan de 1920 hade runt 4.000 band. Medelåldern i klubben är hög då medlemmarna är lojala och har varit medlemmar i flera årtionden. Klubben är öppen för alla kvinnor, oavsett ålder, bakgrund och etnicitet.⁹¹

Det var Ebba Lindencrona som bjöd in Charlotter Tornerhjelm till samtal 1909 för att se om det fanns något intresse för ett läsesällskap. Böckerna som finns i läsesällskapets lokal har främst skänkts av klubbens medlemmar. Klubben har bytt lokaler under ett flertal gånger

⁸⁷ Hanne-Louise Ericsson, Ordförande i MKKL. E-post 2016-10-21.

⁸⁸ *Elbogen: Malmö kulturhistoriska förenings årskrift*, Malmö Kulturhistoriska Förening, Malmö, 2010, s.27, 30, 33.

⁸⁹ Malmö Kvinnliga Klubb & Läsesällskap. Årsberättelse 2015. <http://www.mkkl.se/01arsber2015.html>

(Hämtad 2017-01-04)

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ *Elbogen*, 2010, s.27, 30, 33.

och i och med den sista flytten gjorde klubben av med en del äldre böcker. Medlemmarna skänker pengar till klubben för inköp. Böcker köps in årligen.⁹² Medlemmarna träffas under kvällar och sågs två gånger i månaden under 80-talet. Förutom att diskutera böcker består kvällarna av föredrag.⁹³

Klubbens ekonomi baseras på medlemsavgifterna. 1909 var årsavgiften på 10 kr med inskrivningsavgift på 5 kr. Fram till 1929 höjdes avgiften till 15 kr och inskrivningsavgiften upphörde. Årsavgiften var sedan oförändrad till 1964 då den höjdes till 20 kr. Sedan dess har avgiften höjts i omgångar. För att stärka klubbens ekonomi har de haft lotterier. Medlemmar har skänkt både pengar och böcker till klubben.⁹⁴ I dag är terminsavgiften 150 kr och årsavgiften 300 kr.⁹⁵

Klubben har ingen ålders- eller yrkesindelning och majoriteten av medlemmarna är pensionärer.⁹⁶ Klubben hade klubbaftnar varannan onsdag, under jämna veckor, 2016. Under dessa klubbaftnar kunde medlemmarna låna böcker, fika och lyssna på föredrag med varierande teman. 60-70 medlemmar brukar medverka under dessa klubbaftnar. Klubben hade även träffar på onsdagar under ojämna veckor, under några timmar på eftermiddagarna, för att diskutera böcker.⁹⁷ Kaffe och te står föreningen för och fikabröd tar medlemmarna med själva.⁹⁸

Utöver sällskapet läsecirkel umgås medlemmarna genom klubbkvällar, studiebesök, utflyter och julfirande.⁹⁹

Styrelsen för MKKL

Ordförande	Hanne-Louise Ericsson
Vice ordförande	Ann Gustrin
Kassör	Kerstin Lindberg
Vice kassör	Gun Strandberg

⁹² Brita Falck och Wiveca Sökjer-Petersen, "Malmö kvinnliga klubb- & läsesällskap 1909-1989", i Bengt Berggren och Kjell Å. Modéers (red): *Elbogen, Malmö fornminnesförenings tidskrift*, Malmö, 1989, s.197, 200.

⁹³ Ibid., s.201.

⁹⁴ Ibid., s.203.

⁹⁵ Malmö Kvinnliga Klubb & Läsesällskap. Kontakt. <http://www.mkkkl.se/01kontakt.html> (Hämtad 2017-01-04)

⁹⁶ Hanne-Louise Ericsson, Ordförande i MKKL. E-post 2016-12-10.

⁹⁷ Hanne-Louise Ericsson, Ordförande i MKKL. E-post 2016-10-21.

⁹⁸ Malmö Kvinnliga Klubb & Läsesällskap. MKKL:s läsecirkel våren 2017. <http://www.mkkkl.se/01salong.html> (Hämtad 2017-01-04)

⁹⁹ Malmö Kvinnliga Klubb & Läsesällskap. Årsberättelse 2014. <http://www.mkkkl.se/01arsber2014.html> (Hämtad 2017-01-23)

Sekreterare	Inga Wadmark
Vice sekreterare	Sara W Gustafsson
Studieombud	Lilian Nyberg
Studieombud	Maria Rosensköld
Suppleant	Marie-Louise Palmquist
Suppleant	Carin Gyllander
Hemsida	Inga Wadmark, Sarah W. Gustafsson och Hanne-Louise Ericsson
Bibliotikarier	Carin Gyllander, Maj-Gret Svensson, Ingela Rystedt och Inger Jonsson.

100

Sammanfattning och diskussion

Stockholms läsesalong för damer

Med en grov uppskattning har Stockholms läsesalong för damer hade 4.486 titlar i sitt bibliotek 1894. År 1912, enbart 18 år senare, hade klubben runt 40.000 böcker exklusive tidskrifter, tidningar, kalendrar och uppslagsverk. En enorm ökning. Vad detta kan ha berott på? Ökade intresset för läsesalongen? Fick läsesalongen en mycket god ekonomi (skänkte ett företag eller privatperson pengar)? Blev läsesällskap mer populärt i den rådande tiden och kulturen? Berodde det på kvinnans ställning? Urbanisering? Svaret på frågan skulle jag vilja ta reda på om jag skulle fortsätta att skriva om ämnet i en kommande D-uppsats. Något för framtida forskning.

Efter att fått fram data över en bråkdel av de böcker som fanns i Stockholms läsesalong för damers bibliotek är jag förvånad över att biblioteket hade fler böcker inom allmän facklitteratur (231 böcker) än romaner (154 böcker). Jag trodde att majoriteten av biblioteket skulle innehålla romaner eftersom det var den mest populära genren bland kvinnor under den

¹⁰⁰ Malmö Kvinnliga Klubb & Läsesällskap. Kontakt. <http://www.mkkk.se/01kontakt.html> (Hämtad 2017-01-23)

tidsperioden. Eftersom jag enbart undersökt en bråkdel av innehållet i biblioteket år 1894 kan jag inte dra slutsatsen att biblioteket innehöll flest faktaböcker, men jag är ändå förvånad av den hittills höga andelen facklitteratur. Kanske kan anledningen bero på att salongen tidigt blev tillgängligt för män.

Malmö Kvinnliga Klubb & Läsesällskap

I Malmö Kvinnliga Klubb & Läsesällskap är alla kvinnor välkomna. Medelåldern är hög. Det främsta syftet är att umgås, och det genom olika aktiviteter. Det är en förening som består av gemenskap och socialt utbyte. Många av medlemmarna är lojala och har varit med sedan länge, men det verkar inte som att så många nya medlemmar årligen går med i läsesällskapet. Malmö Kvinnliga Klubb & Läsesällskap har gått från 300 medlemmar 1911 till 112 medlemmar 2016. Jag förmodar att detta beror på tidsbrist. Kvinnor har, sedan Malmö Kvinnliga Klubb & Läsesällskap bildades, fått rösträtt, kunnat börja arbeta i större utsträckning och fått möjlighet att utbilda sig till vad de själva vill. Dessutom har adoption blivit lagligt och p-pillret uppfunnits. Mycket har hänt till förmån för kvinnor.

Om jag skulle forska vidare skulle jag besöka Malmö Kvinnliga Klubb & Läsesällskap och ta reda på mer om medlemmarna. Jag skulle även vilja träffa några medlemmar som varit med under många läsecirklar under 1900-talet för att ta reda på vilka böcker de läste och hur de diskuterade litteraturen. Det skulle även vara intressant att besöka deras bibliotek.

Kvinnors läsning utifrån samhällsklass

Jag har kommit fram till att kvinnors läsning såg olika ut beroende på den samhällsklass de tillhörde. Kvinnor som kom från högre samhällsklasser hade möjlighet att läsa fler romaner än kvinnor som kom från lägre samhällsklasser. Detta berodde främst på att kvinnor från lägre samhällsklasser behövde arbeta mer i hemmet och ta hand om eventuella barn och husdjur. Kvinnor från övre medelklass och överklass kunde däremot få hjälp av tjänstefolk och hade till skillnad från kvinnor från lägre samhällsklass tid för att arrangera bokcirklar, läsa och diskutera. Under 1700- och 1800-talen berodde läskunnighet på utbildning och därför läste kvinnor från de övre samhällsklasserna mer än kvinnor från de lägre. Vissa böcker var skrivna på franska och därför behövde de kvinnor som läste dessa böcker kunna det franska språket. Likaså var inte alla kvinnor läskunniga och därför var dessa kvinnor beroende av att de hade gått i skolan som förutsättning för att sedan kunna läsa romaner.

Om jag skulle fortsätta mitt arbete och fördjupa mig ytterligare i min frågeställning skulle jag lägga mer tid på att analysera de kataloger som finns med information om vilka böcker

som tillhörde Läsesalong för damer i Stockholm. Jag har enbart tagit del av katalogen från 1894, men vid ett fortsatt arbete hade jag även analyserat de andra katalogerna och sedan även jämfört de med varandra för att få reda på vilken typ av böcker som det blev fler eller färre av.

Kvinnors läsning av romaner

Att romaner varit den mest populära genren kan bero på att romaner gett möjligheten att försvinna in i en annan värld, en drömsk romantisk värld full av äventyr och romantik. Att romaner just har varit så populärt under de århundraden som jag skrivit om kan också bero på att romaner är mer lättlästa än tunga vetenskapliga faktaböcker.

Det verkar inte som att särskilt mycket har kunnat passivisera kvinnors läsning av romaner. Om de inte kunnat läsa har de haft tid att lyssna på böcker genom att någon har läst högt. Om inte tid har funnits för att sitta ner och ta del av högläsning har kvinnor kunnat lyssna på en roman medan de lagat mat, lagat sockor eller lagt barnen. Om de inte haft råd att köpa har de kunnat låna. Trots romanens bedrägliga rykte har kvinnor fortsatt att ta del genren.

Litteraturförteckning

Tryckta källor

A. H.n, *Stockholms läsesalong*, Dagny (5), 77A, Fredrika Bremer Förbundet, Stockholm, 1912.

Ambjörnsson, Ronny, *Ellen Key: En europeisk intellektuell*, Albert Bonniers förlag, Stockholm, 2012.

Björkman, Margareta, *Läsarnas nöje: Kommersiella lånbibliotek i Stockholm 1783-1809*, Doktorsavhandling, Uppsala universitet, 1992.

Björkman, Margareta, "Läsning för nytta och nöje. Något om gamla och nya läsvanor", i John Strömberg och Pia Forssell (red): *Historiska och litteraturhistoriska studier*, Svenska litteratursällskapet i Finland, 2002.

Björkman, Margareta, *Catharina Ahlgren: ett skrivande fruntimmer i 1700-talets Sverige*, Atlantis, Stockholm, 2005.

Björkman, Margareta, "Romanen - en konfliktfylld historia", i Jakob Christenssons (red): *Signums svenska kulturhistoria: Gustavianska tiden*, Signum, Stockholm, 2007.

Böök, Fredrik, *Romanens och prosaberättelsens historia i Sverige intill 1809*, Albert Bonniers förlag, Stockholm, 1907.

Elbogen: Malmö kulturhistoriska förenings årsskrift, Malmö Kulturhistoriska Förening, Malmö, 2010.

Falck, Brita, och Sökjer-Petersen, Wiveca, ”Malmö kvinnliga klubb- & läsesällskap 1909-1989”, i Bengt Berggren och Kjell Å. Modéers (red): *Elbogen, Malmö fornminnesförenings tidskrift*, Malmö, 1989.

Fryxell, Eva, *En kulturbild: Tillkomsten och Utvecklingen af Stockholms Läsesalong*, Almqvist & Wiksells boktryckeri, Uppsala, 1894.

Furuland, Gunnel, *Romanen som vardagsvara*, Lagun, 2007.

Furuland, Lars, *Ljud över landet: och andra litteratursociologiska uppsatser*, Gidlunds förlag, Södertälje, 1991.

Jacobsson, Roger, *Typographic man: Medielandskap i förändring – studier i provinsens tryckkultur*, Doktorsavhandling, Carlssons bokförlag, Stockholm, 2009.

Johansson, Ulla, *Normalitet, kön och klass: Liv och lärande i svenska läroverk 1927-1960*, Books on demand, Stockholm, 2000.

Leffler, Yvonne, *Kvinnan, kärleken och romanen i kvinnliga 1800-talsförfattareshöjningar*, Karlstad universitet, 2001.

Manguel, Alberto, *En historia om läsning*, Ordfront förlag, Stockholm, 1999.

Motivering av planen till bildande av en läsesalong för damer, Sigfrid Flodins Boktryckeri, 1866.

Reinhard Wittmanns text *Was there a Reading Revolution at the End of the Eighteenth Century?* i *A History of Reading in the West* från 1999 av Guglielmo Cavallo och Roger Chartier.

Rönn, Sara, *Årstafrun och hennes böcker*, Uppsala universitet, 1998.

Schön, Erich, ”Kvinnors läsning - romanläsare i det sena 1700-talet”, i Margareta Björkmans (red): *Böcker och bibliotek: bokhistoriska texter*, Studentlitteratur, Stockholm, 1998.

Svedjedal, Johan, *Bokens samhälle: Svenska bokläggarföreningen och svensk bokmarknad 1887-1943*, Vol. 1, Svenska bokläggarföreningen, Stockholm, 1993.

Svedjedal, Johan, *Författare och förläggare*, Gidlunds, Hedemora 1994.

SOU 1972:20, *Läs- och bokvanor i fem svenska samhällen: Litteraturutredningens läsevanestudier, 1968 års litteraturutredning*.

Ulvros, Eva Helen, *Fruar och mamseller: kvinnor inom sydsvensk borgerlighet 1790-1870*, Akademisk avhandling, Lunds universitet, 1996.

Watt, Ian, *The rise of the novel: studies in Defoe, Richardson and Fielding*, Hogarth, London, 1987.

Åberg, Åke, *Folket läste*, i Harry Järvs (red): *Den svenska boken 500 år*, Liber förlag, Stockholm, 1983.

Östholm, Hanna, *Litteraturens uppodling*, Gidlunds förlag, Södertälje, 2000.

Österberg, Carin, och Lewenhaupt, Inga, och Wahlberg, Anna Greta, *Svenska kvinnor: Föregångare nyskapare*, Signum, Lund, 1990.

Öhrberg, Ann, *Vittra fruntimmer*, Gidlunds förlag, 2001.

Elektroniska resurser

Ericsson, Hanne-Louise, Ordförande i MKKL. E-post 2016-10-21.

Larsson, Lisbeth, *Den farliga romanen*, <http://nordicwomensliterature.net/sv/article/den-farliga-romanen> (Hämtad: 2016-10-01)

Malmö Kvinnliga Klubb & Läsesällskap. Årsberättelse 2015.
<http://www.mkkkl.se/01arsber2015.html> (Hämtad 2017-01-04)

Malmö Kvinnliga Klubb & Läsesällskap. Kontakt. <http://www.mkkkl.se/01kontakt.html>
(Hämtad 2017-01-04)